

BALIQLARNING XO‘JALIKDAGI AHAMIYATI VA BALIQ BOYLIKLARINI MUHOFAZA QILISH

O.R.Kuchchiyev

SDVMCHBU Toshkent filiali dotsenti

G.D.Anarbayeva

SDVMCHBU Toshkent filiali talabasi

gulsaraanarbayeva@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada yurtimizda baliqchilikni rivojlantirish shuningdek mamlakatimizdagi suv omborlaridan, hovuz va ko‘llardan unumli foydalanib aholi o‘rasida baliqlarning xalq xo‘jaligidagi ahamiyati haqida ma‘lumotlar berib baliqchilik tarmog‘ini yanada kengayishiga sabab bo‘luvchi omillar haqida keltirilib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: Seld, baliqlarni sun‘iy urchitish, lososlar, lichinkalar, suv havzalari

Kirish. Baliqchilik tarmog‘ini boshqarish tizimini takomillashtirish, tabiiy va sun‘iy suv havzalaridan oqilona foydalanish, baliq yetishtirishning ilmiy asoslangan usullari va intensiv texnologiyalarini joriy etish, mavjud havzalar imkoniyatlaridan samarali foydalanish, shuningdek, tabiiy va sun‘iy suv havzalarini elektron onlayn auksion orqali shaffof va bozor tamoyillariga asoslangan holda realizatsiya qilish tartibini joriy etish maqsadida: O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 13-yanvardagi PQ-83-sonli “Baliqchilik tarmog‘ini yanada rivojlantirishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi [qarori](#) baliqchilik sohasini rivojlanishda shuningdek baliq ovlash uchun qonunda keltirilib o‘tilgan bir qancha imkoniyatlarni yaratib berdi.

Mavzu dolzarbligi. Odam hayotida baliqlarning ahamiyati nihoyatda katta. Dunyo bo‘yicha yiliga taxminan 50 million tonna baliq ovlanadi. Oziqlik ahamiyatiga ko‘ra bu miqdor 650 million bosh qoramol podasiga to‘g‘ri keladi. Ovlanadigan baliqlarning ko‘p qismi iste‘mol qilinadi. Bu baliqlarning oziq-ovot mahsuloti sifatidagi asosiy qiymati tarkibidagi oqsillarning borligidir. Bundan tashqari, baliqlardan yog‘, vitaminar, qoramolarni boqish uchun ozuqa uni olinadi. Baliq sanoat chiqindisidan o‘g‘it tayyorlanadi. Seld kabi baliqlarning kaloriyasi tovuq tuxumining kaloriyasidan qolishmaydi. Baliqdan tayyorlanadigan taomlar mazali bo‘lib, uni organizm oson o‘zlashtiradi. Shuning uchun ham baliq to‘yimli va parhez bop mahsulot hisoblanadi. Baliq qaynatib, qovurib, dudlab, tuzlab yoki konservalangan holda iste‘mol qilinadi. Xom baliqni aslo yeyish mumkin emas, chunki undan parazit chuvalchanglar yuqishi mumkin.

Baliq ovlash. Ovlanadigan baliqlar chuchuk suv havzalarida ham, dengizlarda ham yashasa-da, dengizda yashaydigan baliqlarini ovlash eng katta ahamiyatga ega. Bu baliqlarning asosiy ovlanadiganlari materiklar yaqinidagi uncha chuqur bo‘lmagan va banka deb ataladigan sayozliklarda to‘planadi. Bu joylarda ular mo‘l-ko‘l ozuqaga ega bo‘ladilar.

Dunyoda sport usulida baliq ovlash juda keng rivojlangan. Baliqlarni bu usulda ovlashda baliqchilik maqsadlari ko‘zda tutilmaydi, lekin baliqchiga o‘z mahoratini, chaqqonligini namoyon qilishga va

baliqlar biologiyasini bilishga imkon beradi. Baliq ovlash sporti yaxshi va sog'lom dam olish uchun xizmat qiladi, odamni tabiat bilan ancha yaqin munosabada bo'lishiga yordam beradi.

Baliq boyliklarini muhofaza qilish. Baliqlarni muhofaza qilish va ko'paytirish chora-tadbirlari qadimdan qo'llanib kelinadi. Hayvonlarni muhofaza qilish va ulardan foydalanish haqidagi qonunda hamma baliqchilik korxonalari va tashkilotlari, shuningdek, havaskor baliqchilar baliq ovlash uchun belgilangan qoidaga qat'iy rioya qilishi kerakligi ta'kidlangan. Ushbu qoidalarda baliq ovlash usullari va mavsumi qonuniy ravishda belgilangan.

Baliq ovlanadigan to'rlarning ko'zi belgilanganidan mayda bo'lmasligi kerak, ana shunda ularga faqat yirik baliqlar tushadi. Portlatish yo'li bilan baliqlarni cho'chitish qat'iy man etilgan, chunki bu vaqda har xil yoshdagi va har xil zotga mansub baliqlarning ko'p qismi bekorga nobud bo'lishi mumkin. Shuningdek, fabrika va zavodlar chiqindisi bilan ifloslangan suvni daryolar, ko'llar va dengizlarga oqib tushishiga yo'l qo'yilmaydi.

Daryolar elektr stansiyalari plotinasi bilan o'ralgan joylarda o'tkinchi baliqlar uchun aylanib o'tadigan pog'onalar, maxsus daryo yo'llari quriladi. Lososlar, masalan, tabiiy sharoitda ham toshli to'siqlardan o'tadi, shuning uchun ular pog'onadan pog'onaga quyiladigan sement kanallardan oson ko'tariladi. Osiyotirsimonlar uchun liftga oxshagan maxsus mexanik baliq ko'targichlar qurilishi lozim.

Baliqlarni sun'iy urchitish. Tabiiy sharoitda turli sabablarga ko'ra baliqlarning ko'plab tuxumi va yosh baliqchalar nobud bo'lishi adabiyotlardan ma'lum. Ovlanadigan qimmatli baliqlar sonini ko'paytirish uchun ular maxsus baliq zavodlarida urchitiladi. Tuxum qo'yish vaqtida tutilgan voyaga yetgan baliqlarning tuxumi (uvuldirig'i) va suyugligi olinib, bir-biriga aralashtiriladi va ustiga suv quyiladi, so'ngra baliq urchitiladigan apparatga maxsus idishlarga solinadi, bu idishlarda tuxum rivojlanishi uchun qulay sharoitda saqlanadi. Tuxumdan chiqqan Lichinkalar suniy hovuzlarda asraladi. Mayda baliqchalar o'sib voyaga yetgach, tabiiy suv havzalariga qo'yib yuboriladi. Baliqlar tuxumini va mayda baliqlarni samolyotda uzoq masofaga tashish va ilgari baliq bo'lmagan suv havzalariga ularning qimmatli zotlarini joylashtirish mumkin. Masalan, Kaspiy dengizga Qora dengizdan Sturgee ko'chirilgan edi. Baliqlar yangi joyda yashab ketdi va hozir ular bu yerda ovlanmoqda.

Hovuz xo'jaligi. Uncha katta bo'lmagan tabiiy va sun'iy suv havzalarida ba'zi baliqlarni yoshligidan to voyaga yetguncha o'stirish mumkin. Ko'pincha bunday suv havzalarida sazanning xonakilashtirilgan turi bo'lgan karp ko'paytiriladi.

Karpning go'shti yovoyi ajdodi - sazannikiga qaraganda mazali va yog'li bo'ladi, karp tez o'sadi. Sazan balig'i hurkovich va ehtiyokor bo'ladi, karp esa ovqat beriladigan joyga ohista suzib keladi; unda shartli reflekslar faqat joyga emas, balki ovat berish vaqtiga ham oson hosil bo'ladi. Karpni urchitishda u qanday usulda yashashi, nima bilan oziganishi, qayerda tuxum qo'yishi, qanday qishlashi hisobga olinadi. U urchishi uchun shunga muvofiq sharoit yaratiladi.

Xulosa

Ushbu maqolada baliqchilikning xalq xo'jaligidagi ahamiyati keltirilib o'tilgan. Dunyo aholisi soninnig tez sur'atlarda oshib borishi ularning qishloq xo'jaligi mahsulotlari, jumladan baliq va baliq mahsulotlariga bo'lgan talabining ham tobora o'sishiga olib kelmoqda. Aholining oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan talabini qondirishda faqat uning miqdor ko'rsatkichini emas, balki ularning salomatligini ta'minlovchi sifat ko'rsatkichiga ham alohida e'tabor berilmoqda. Ushbu dolzarb masalani yechimida baliq va baliq mahsulotlarining o'rnini kata. Baliqchilik mamlakat aholisini parhez go'sht mahsuloti bilan ta'minlashda muhim o'rin tutadi, chunki baliq go'shti tarkibi inson organizmi uchun zarur bo'lgan biologik faol moddalar, mineral moddalar va boshqa turdagi yengil hazm bo'luvchi to'yimli

moddalarga boy. Insonning go'sht mahsulotlari hisobiga qabul qiladigan oqsillarning 18-20% suvda yashovchi organizmlarga, asosan baliqlarga to'g'ri keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://lex.uz/docs/-6575092>
2. P.S.Haqberdiyev umumiy ixtiologiya
3. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Baliqchilik>
4. D. Xolmirzayev, P.S. Haqberdiyev, D.R. Shohimardonov, E.S. Shaptaqov "Baliqchilik asoslari" Toshkent- "ILM ZIYO"-2016

